

ALİ ŞAHİN : İnan Tarihinde Türklər

KAYNAK : <https://siyahcizgi.wordpress.com/2018/02/17/iran-tarihinde-turkler/>

Ortadođu'da son yıllarda etkisini artıran İnan'ın kökeni Perslere medeniyetine dayanıyor. Sonraki dönemlerde Sasani hâkimiyeti altına giren Fars milleti, İslam Devleti'nin bölgede yayılmacı bir politika izlemesiyle birlikte İnan sınırlarına dayandı. Hz. Ömer'in Horasan'ı fethiyle birlikte Sasaniler yıkıldı, bölge İslam Devleti hegemonyası altına girdi. Bölgenin İslam Devleti'nin eline geçmesiyle birlikte Mecusi İnanlılar kitleler halinde İslamiyet'e girdi. Bölgede İslam Devleti'nin egemenliğinin son bulmasının ardından İnan, sırasıyla Tahiriler, Saffariler, Samaniler, Gazneliler ve Şii Büveyhoğulları'nın egemenliği altına girdi. 11.yy sonlarına doğru bölge, büyük Türk Devletlerinden Selçukluların hakimiyeti altına girdi. Ülkenin önemli şehirleri olan Rey, Hemedan, Nişbur Selçuklulara başkentlik yaptı. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasının sonra bölgede irili ufaklı birçok Atabeylik kuruldu. Bu süreçten sonra bölge dönemin önemli devletlerinden olan Harezmsşahlar'ın kısa süreli hâkimiyetine girdi. Fakat bu hakimiyet fazla uzun sürmedi. Çünkü bu dönemde dünyayı kasıp kavuran tabiri caizse çekirge sürüsü halinde dünyayı saran Moğollar İnan'ı istilasına uğradı. Bu süreçten sonra İnan'da kısa bir süreliğine Moğolların bir kolu olan İlhanlı hakimiyeti altına girdi.

Moğolların izlerinin bölgeden silinmesinin ardından bölgede uzun süre Akkoyunlu ve Karakoyunlu mücadelesi ve akabinde Akkoyunlu hakimiyeti oluştu. Akkoyunlular bölgeyi 11 Ağustos 1471 yılında meydana gelen Otlukbeli Savaş'ına kadar elinde tuttu. Akkoyunlular'ın bölgeye hakim olduğu dönemde Sefiyyuddin Erdebili, Safevi Devleti'nin temelini oluşturacak olan Safevi Tarikatı kurdu. Fakat kuruluş döneminde hiçbir siyasi kimliği olmayan tarikat tamamen Sünni itikada bağlılık içerisinde hayatını idame ettirdi. Hoca Ali döneminden itibaren ise tarikat yavaş yavaş siyasileşerek, Şii itikada doğru kaymaya başladı. Bunun sebebi ise Hoca Ali döneminden itibaren tarikatın kendi bünyesine Şii unsurları alamaya başlamasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte tarikatın Şiileşme süreci tarihçiler arasında ihtilaf konusu oldu. Faruk Sümer gibi önemli tarihçiler tarikatın Hoca Ali değil, Şeyh Cüneyd'den itibaren siyasileştiğini öne sürdü.

Bununla birlikte tarikata başta Akkoyunlular olmak üzere, Osmanlılar ve Timurlular saygı gösterdi, hatta Osmanlı Devleti II. Murad Döneminde tarikata bağlıta bulundu. Timur ise Safevi tarikatının etkisi altına girerek, Erdebil Şehrini Safevilere hibe etti. Hatta tarikatı fiilen içişlerinde serbest hareket etmesine göz yumarak, tabiri caizse otonomluğunu kabul etti. Sonraki dönemlerde sırasıyla iktidara Şeyh İbrahim, Şeyh Cüneyd ve Şeyh Haydar geçti. Şeyh Cüneyd dönemi tarikatın Şeyhlikten Şahlık'a geçişinin ilk adımını oluşturdu. Şeyh Haydar döneminde ise hanedan içerisinde bir yapılanmaya gidildi. Tarikat içinde müritlerin sayısı artırılmaya çalışılarak, tekkede bir taraftan ders verildi, öbür taraftan ise savaş taktikleri anlatılarak çeşitli coğrafyalara halifeler yollandı. Bu sayede tarikat geniş coğrafyalara yayılarak etki alanı artırılmaya çalıştı. Bununla birlikte Şeyh Haydar müritleri arasında istihbarat ağları oluşturmuş, müritlerini tanıyabilmek için başlarını kızıl börk taktırmıştır. Bu yüzden Kızılbaş tabiri ortaya çıkarak günümüze kadar geldi. Ayrıca bu dönemde toprak genişletme politikası güdüldü.

Şeyh Haydar'ın ölümü üzerine oğullarından Şeyh Ali belli süre tarikatın başına geçti. Bu sırada Akkoyunlular'ın hakimiyeti altında bulunan Şeyh Ali isyan etti ve akabinde öldürüldü. Şeyh Ali sonunu bilircesine ölmeden önce kardeşi İsmail'i veliaht gösterdi. Şeyh Ali'nin ölümünün ardından tarikat kısa bir süre kabuğuna çekildi. Bu sırada yaşı küçük

olan Şeyh İsmail Lahican ve Gilan bölgesinde saklandı. Şah İsmail yaşının büyümesi ve tarikatın genişlemesinin ardından tekrar ortaya çıkma vaktinin geldiğine inandı. 1501 yılında tarikatını Erzincan'da toplayarak Şirvanşahlarla savaşa girişti. Bu savaşı kazan Safeviler, Şirvanşahların topraklarını ele geçirdi. Böylece tarikat net bir şekilde "Şeyhlikten Şahlık'a" adım attı. Böylece tarikatın şeyhi olan İsmail, tahta geçerek Şah İsmail oldu. Bu süreçten sonra Safeviler bölgede Sünnilere baskı yaparak bölgeyi Şiileştirme politikasına gitti. Böylece Azerbaycan coğrafyasında Şiilik baskı ve zulümle yayılmaya başladı.

Bu süreçte Şiilik bölge açısından gerek dini gerekse siyasi bakımdan büyük bir tehlike olarak görüldü. Osmanlı Devleti'nde Şah İsmail'in halifeleri tarafından çıkarılan isyanlar Osmanlı yönetimini zor duruma soktu. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti İran'a karşı seferi zaruri bir durum olarak gördü. Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim Şah İsmail'e mektuplar yazarak bu yoldan dönmesini söyledi. Fakat Şah İsmail bu yoldan dönmeyeceğini bildirdi. Bu durum karşısında Yavuz gerekli fetvaları aldı. Osmanlı-Safevi arasında bir savaş kaçınılmaz hale geldi. İki ordu Çaldıran Ovası'nda karşı karşıya geldi. Osmanlı Devleti'nin askeri teçizat ve savaş tekniği karşısında Safevi Devleti karşı koyamadı. Netice olarak Osmanlı Devleti savaşı kazandı. Böylece kendi ülkesini garanti altına aldı.

Çaldıran Savaşından mağlup olan Safevilerin toprak genişletme politikası belli bir süre durdu. Akabinde Tahmasb'dan itibaren dokuz hükümdar daha iktidara geçti. III. Abbas döneminde İran'da bir darbe hareketi gerçekleştirildi, iktidarı Kaçar Hanedanlığı eline geçirdi. Bu hanedanlık 1794 yılından itibaren başlayan iktidar 1925 yılına elinde tuttu.

1925'ten sonra İran, bölgenin ilk sahipleri olan Farslıların hakimiyeti altına girdi. Bölgede Pehlevi hanedanı darbe yaparak iktidarı ele geçirdi. Şah Rıza Pehlevi devletin yeni sahibi oldu.

Sonuç olarak İran tarihi genel hatları ile ele alındı. Tarihsel süreç bağlamında İran'ın 8. Yüzyıla kadar ilk sahipler Farsların yönettiği görüldü. Bu süreçten sonra İslam fetihleri bölgede dini yapıyı değiştirdi. İslamiyet kitleler halinde bölgede yayıldı. Bununla birlikte 11. Yüzyıldan itibaren bölgeye Türklerin hakim olduğu görüldü. İran'ın önemli kentlerinden Rey, Hemedan, Nişabur Büyük Selçuklu Devleti'ne başkentlik yaptı. Sonraki süreçler diğer Türk Devletlerinin bölgesel faaliyetleri ve Moğol istilasında kısaca bahsedildi.

Son olarak İran'ın Şiileşmesini sağlayan Türk hanedanı Safevilerin kuruluş evresi, Şiiliğe geçiş süreci ve bölgeyi Şiileştirme politikalarına değinildi. Akabinde bölgede büyük bir tehdit unsuru olduğu görüldü. Bu süreçten sonra iki Müslüman Türk Devleti olan ve farklı mezheplere mensup Osmanlı-Safevi Devleti arasında meydana gelen Çaldıran Savaşına değinildi. Bu süreçten sonra Safevilerin toprak genişletme politikalarının durduğunu sonraki yıllarda da hanedanlar arasındaki darbe hareketlarına değinildi. Sonuç olarak 1926 devrimiyle birlikte bölgede Selçuklu ile başlayan Türk hakimiyetinin 900 yıl sonra son bulduğu görüldü.

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category güvenlik]

[tags İRAN DOSYASI, ALİ ŞAHİN, İran, Türk]